

לעילוי נשמת

אאמו"ר הגאון רבי דב בן רבי זלמן זצ"ל

נלב"ע כב שבט תשפ"ד

אמי מורתי הצדקנית מרת שיינא בת רבי ישראל שלום ע"ה

נלב"ע יד סיון תשע"א

פרשת ויקהל - פרה תשפ"ה
שנה י"ד

גליון תקצ"א - 591

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט וברדש
 בפרשת השבוע ובענייני דיומא
 בעריכת ישראל שלום דבורץ

מכון דברי ישר

בִּיבַת יִשְׂרָאֵל

מביאי הזהב נופפו בו

וְכָל אִישׁ אִשׁוֹ הַנִּיף תְּנוּפֹת זָהָב לָהּ, כֹּב

כָּל מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנַחֲשֹׁת לָהּ, כֹּד

בכסף ובנחושת נאמר שהם לשון תרומה ואילו בזהב נאמר לשון הנפה.

כתב בפירוש הטור הארוך לבאר השינוי:

כסף ונחושת הינם מתכות היותר מצויים אצל האנשים והיו מהם רבים שתרמו כסף ונחושת לעומת הזהב שלא היה מצוי אצל רבים ולכן נותני הזהב נופפו בידיהם להראות הנדבה הגדולה שלהם, או שהיו המקבלים מניפים הזהב כדי להראות ולשבח את נותני הזהב.

אמנם שואל הטור הרי מצינו גם בנחושת לשון תנופה בפרשת פקודי להלן לה כט וְנַחֲשֹׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כֶּכֶר וְאַלְפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל, ומבאר כי כלפי הכסף היה הנחושת יותר נדיר והיה זה נחושת מוצהב שהיה פחות מצוי בידם מהכסף.

נמצא אתו לצורך המשכן

וְכָל אִישׁ אִשְׁרֵי נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן

וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילָם

מֵאֲדָמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ לָהּ, כֹּג

וְכָל אִשְׁרֵי נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל

מְלָאכַת הָעֶבֶדָה הֵבִיאוּ לָהּ כֹּד

בפסוקים אלו אנו מוצאים לשון מעניינת בקשר לדברים שהביאו בני ישראל לתרומת המשכן.

בתרומות אחרות שהביאו למשכן נאמרו לשונות 'נדבה' 'הרמה' ולא נאמר עליהם שהם נמצאו ביד הנודבים והמרימים.

הלשון כאן שונה - א. הלשון נִמְצָא אִתּוֹ. ב. הֵבִיאוּ.

והדברים מתבארים בכמה פנים על דרך אחת.

בילקוט לקח טוב כתב, מלמד שהיו להם ממצרים כל מיני צבעונין הללו.

במדרש רבה לג ה אמרו על שינוי הלשון שבא ללמדנו שלא היו דברים אלו תרומה רגילה מאוצרם של המביאים, אלא היו עמם מלכתחילה לצורך הקמת המשכן.

וזה מלשון המדרש: אמר ר' טביומי בשעה שהגיע זמנו של יעקב אבינו ליפטר מן העולם, קרא לבניו אמר להם היו יודעין שהקב"ה עתיד לומר לבניכם לעשות משכן אלא יהיו כל צרכי מוכנים בידכם, שנאמר וְהָיָה אֵלֹקִים עִמָּכֶם בראשית מח כא. וכי תעלה על דעתך כשהיה יעקב אבינו חי לא היה הקב"ה עם בניו? אלא כך אמר להם: עתיד הוא לומר לכם וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ כה ח והוא יורד בתוכם.

ויש מהם שהתקינו עצמן [לכך] ויש מהן ששכחו, וכשבא משה ועשו המשכן יש מהם שהביאו מעצמן ויש מהם שלא הביאו אלא ממה שהיה מונח בידו [בידם], שכן הוא אומר כל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן, ואומר כל אשר נמצא אתו עצי שטים.

וביפה תאר ביאר דברי המדרש שפירושו שנמצא אתו למשמרת למשכן.

בתפארת יהונתן כתב כי כל שאר התרומות היה זה מביזת הים אבל חוטי הצבעונין ויריעות והעורות והעצי שטים היו ממה ששאלו מהמצרים וממה שציוה יעקב על העצים, ודברים אלו לא היו של המחזיקים בהם באופן מוחלט אלא כפקדון לצורך הקמת המשכן, ולכן שינה הלשון משאר התרומות.

אמנם רבי אברהם בן הרמב"ם אומר אחרת מהתפארת יהונתן, ומבאר כי דברים אלו [החוטים והמטווים] היו מצויים רק אצל מעט מהאנשים כי אין דברים אלו מצויים אצל מי שנמצא בשביה, וגם הם לא מהדברים שהצטוו לשאול ממצרים, היינו כלי כסף וזהב ובגדים, כי דברים אלו אינם לא כלים ולא בגדים ארוגים.

הנצי"ב בהעמק דבר כתב כי זהב נמצא הרבה ביד אנשים רבים, וכמה בני אדם לא נתנו מהזהב את כל מה שבידם אלא רק חלק, ולכן נאמר בהם לשון תרומה ונדבה, אבל ממינים אלו [תכלת וארגמן וכו' ועצי שטים] לא נמצאו הרבה [כלשון הרמב"ן], על כן מי שהיה בידו מינים אלו, הלא הבין שמוכרח לתת כל מה שבידו לצורך המשכן, על כן הביאו כל שבידם.

נמצאו דרך נס והורמו לדרגה גבוהה

וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ... וְעֵרַת
תְּחָשִׁים הִבִּיאוּ לָהּ, כִּג
כָּל מְרִים תְּרוּמַת לַה כִּד

כתב רמ"ד וואלי בברית עולם יש דברים שאינם מצויים בידי האנשים אלא על דרך נס, כמו עורות תחשים שהיתה חיה שנבראה לשעתה, ולכן אמר בפסוק זה אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ, ולא אמר אשר היה אתו. [נמצא' הוא יותר לשון של דבר שלא היה]

ועורות התח"ש היה כדי להצילם מרדת שח"ת מפני מעשה העגל. עוד כתב שם הרמ"ד וואלי כי כל הדברים החשובים שהשי"ת ברא, כשמשמשים בהם לצורך אדם, יורדים הדברים מגדולתם, וכאשר משמשים בהם לצורך גבוה הם מתעלים יותר, ולכן אמר בפסוק הסמוך לשון כָּל מְרִים, על ידי שמשמשים עם הדבר לצורך גבוה הוא מרום.

המביאים הביאו כל מה שהיה בידם

וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעֵזִים וְעֵרַת אֵילָם
מֵאֲדָמִים וְעֵרַת תְּחָשִׁים הִבִּיאוּ לָהּ, כִּג
וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל
מְלָאכֶת הָעֵבֶדָה הִבִּיאוּ לָהּ כִּד

פרש רש"י וכל איש אשר נמצא אתו - תכלת או ארגמן או תולעת שני או עורות אילים או תחשים כולם הביאו.

וביאור דבריו שלא תאמר שרק מי שהיה לו את כל הדברים הללו הביאם אבל מי שהיה לו רק חלק מהדברים לא הביא כלום, לכן כתב או.

בספר ויחי ויתן מוסיף נופך ומבאר כי אלו שהיה בידם מאלו הדברים, הביאו את כל מה שהיה ברשותם, אם תכלת, את כל התכלת שבידו, ואם ארגמן, כל הארגמן שהיה בידו, וכן בשאר הדברים הנקובים בפסוק זה ובעצי שטים, ולא אמרו המביאים, אביא חלק ממה שיש לי השאר יביאו היתר, אלא כל אחד הביא הכל, אפילו אם היה בידו לְכָל מְלָאכֶת הָעֵבֶדָה, הביא את שלו ולא חשב שגם אחרים יביאו.

מה היה "נמצא" ואת מה "הביאו"

וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעֵזִים וְעֵרַת אֵילָם מֵאֲדָמִים וְעֵרַת תְּחָשִׁים הִבִּיאוּ לָהּ, כִּג
רבי אליהו הכהן בחוט של חסד שואל, הכיצד אמר בכתוב שעורות התחשים הובאו על ידי בני ישראל, הרי ידוע מאמרז"ל שבת כח: שהתחש נברא לשעתו לצורך כיסוי המשכן, אם כן איך שייך לומר שהיו טמונים בידם כמו התכלת והארגמן.

כדי ליישב הקושיא מקשה רבינו על לשון הכתוב, שמן הראוי היה לומר ויביאו כל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן וגו' ועורות תחשים, ולמה אמר הִבִּיאוּ, רק בסוף לאחר העורות תחשים.

וההסבר הוא, כי הפסוק מתחלק לשניים, החלק הראשון עוסק במה שהיה מצוי אצל האנשים בדרך הטבע תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעֵזִים וְעֵרַת אֵילָם מֵאֲדָמִים, ועל זה אמר בתחילה וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ, כי דברים אלו היו מצויים להם.

אבל - וְעֵרַת תְּחָשִׁים, שזה לא היה מצוי אתם הִבִּיאוּ - מחדש, שנתחדש עתה במדבר לצורך המשכן.

שלא לבייש ומי שלא היה צריך להתבייש

וַיָּבִיאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל גְּדִיב לֵב
הִבִּיאוּ חֹחַ וְנָזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב
וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הָיָה תְּנוּפֶת זָהָב לָהּ, כִּג
וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעֵזִים וְעֵרַת אֵילָם
מֵאֲדָמִים וְעֵרַת תְּחָשִׁים הִבִּיאוּ לָהּ, כִּג
וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל
מְלָאכֶת הָעֵבֶדָה הִבִּיאוּ לָהּ כִּד

החתם סופר עומד על שינוי הלשון בנדבות אלו.

בתרומות הזהב נאמר כָּל גְּדִיב לֵב הִבִּיאוּ, את תחילת תרומת הזהב הביאו הצדיקים ראשונים, כי תרומת הזהב למשכן היה כנגד הזהב שעשו לעגל לכפר להם על הזהב שנתנו לזה, אמנם אלו שהביאו את הזהב לעגל כבר מתו ואינם, מכל מקום אותם אלו שראו ושמחו בלבם אפילו שלא השתתפו במעשה העגל, היו צריכים להביא זהב לכפר להם על זה.

אלא שהיו בושים מלהביא כי תתגלה צפונם שהיו בכלל החוטאים, על כן כל הצדיקים המפורסמים קדמו והביאו את הזהב בראשונה, כדי שאחר כך יביאו גם אותם אלו שחטאו ולא יתביישו. וכך מתבאר הכתוב: כָּל גְּדִיב לֵב הִבִּיאוּ חֹחַ וְנָזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב - נדיבי הלב הלא הם הצדיקים קדמו והביאו כדי שלא יתביישו החוטאים להביא, ולכן נאמר כאן וַיָּבִיאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים, שהמביאים היו צדיקים שלא חטאו בעגל, כמו הנשים.

אבל בתכלת והארגמן והעצי שטים לא היו צריכים לעשות זה, כי לא בא לכפר על חטא ולכן כל מי שהיה מזה בידו הביאו מיד.

תרומה מדבר טבעי ותרומה מדבר שנעשה בו מלאכה

וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעֵזִים וְעֵרַת אֵילָם מֵאֲדָמִים וְעֵרַת תְּחָשִׁים הִבִּיאוּ
יש לדקדק, אומר המלבי"ם בארץ חמדה, מפני מה השתמש הכתוב בלשון הימצאות אשר נמצא אתו.

ונראה כי יש נמצאות טבעיות ויש נמצאות מלאכותיות. הטבעית היא בדברים מתכתיים ודומיהן כי יש לכסף מוצא ונמצא בהוויתו במעבה האדמה גם זולת מלאכת האדם. ומלאכותיות הן דברים בלתי נמצאים בהוויתן הטבעית רק על ידי מלאכת בני אדם כמו תכלת וארגמן ודומיהם שנעשים רק על ידי שינוי מעשה עלילות גבר ותחבולותיו. והנה לה' הכסף והזהב וכל הנמצא הכל לה' המה וברשותו ואין לבני אדם שום קנין בהן כי לה' המה.

אך דברים הנעשים על ידי עבודת בני אדם יש לאדם גם כן צד חלק בהם וגם שקונה אותם בשינוי מעשה.

ונדבת אלו הדברים [תכלת וארגמן וגו'] חשובה באיזה שהוא הערכה יותר מדברים אחרים, כי את שלו הוא נודב ונודר ונותן [שכן קנה הדברים בשינוי מעשה] ועל זה אמר כאן וכל איש אשר נמצא אתו שקנאם בשינוי מעשה והם אתו עמו ברשותו.